"अहं करोमि वो नागाः समयं मनुजैः सह। तदेक मनसः सर्वे शृणुध्वं मम शासनम्। पातालं वितलञ्चैव सुतलाख्यं तृतीयकम्। दत्तं वै वस्तुकामानां गृहं तत्र गमिष्यथ। तत्र भोगान् बहुविधान् भुञ्जध्वं मम शासनात्। तिष्ठध्वं सप्तमं यावद्रात्र्यन्ततः पुनःपुनः। ततो वैवस्वतस्यादौ काश्यपेया भविष्यथ। दायादाः सर्वदेवानां सुपर्णस्य च धीमतः। तदा प्रसूतिर्वः सर्वा भोक्ष्यते चित्रभानुना। भवतां नैव दोषोऽयं भविष्यति न संशयः। ये वै क्रूरा भोगिनो दुर्विनीतास्तेषामन्तो भविता नान्यथैतत्। कालं प्राप्तं भक्षयध्वं दशध्वं तथा परान् चापकृतोमनुष्यान्। भन्त्रौषधैर्गारुडमण्डलैश्च बुद्धैर्दृष्टा मानवा ये चरन्ति। तेषां भीतैर्वर्त्तितव्यं न चान्या चिन्ता कार्या चान्यथा वो विनाशः। इतीरिते ब्रह्मणा ते भुजङ्गा जग्मुःस्थानं क्ष्मातलाख्यं हि सर्वे। तस्थुर्भोगान् भुञ्जमानाः समग्रान् रसातले लीलया संस्थितास्ते। एवं शापं ते तु लब्ध्वा प्रसादञ्च चतुर्मुखात्। तस्थुः पातालनिलये मुदितेनान्तरात्मना। एतत् सर्वञ्च पञ्चम्यां तेषां जातं महात्मनाम्। अतस्त्वियं तिथिर्धन्या सर्वपापहरी शुभा। एतस्यां संयतो यस्तु अम्लन्तु परिवर्जयेत्। क्षीरेण स्नापयेन्नागांस्तस्य यास्यन्ति मित्रताम्"। नागाश्च प्रा[illegible]न भा०आ०३५अ० दर्शिता ततएवावसेयाः। तेषां केषाञ्चित् जनमेजयस्य सर्पसत्रे नाशो भविष्यतीति मातृशापकथा भा०आ० २०अ० "ततः पुत्रसहस्रन्तु कद्रुर्जिह्मं चिकीर्षती। आह्वयामास च तदा बाला भूत्वाऽञ्जनप्रभाः। आविशध्वं हयं क्षिप्रं दासी न स्यामहं यथा। नाभ्यपद्यन्त ये वाक्यं तान् शशाप भुजङ्गमान्। सर्पसत्रे वर्त्तमाने पावको वः प्रधक्ष्यति। जनमेजयस्य राजर्षेः पाण्डवेयस्य धीमतः। शापमेनन्तु शुश्राव स्वयमेव पितामहः। अतिक्रूरं समुत्सृष्टं कद्र्वा दैवादतीव हि। सार्द्धं दैवगणैः सर्वैर्वाचं तामन्वमोदत। बहुत्वं प्रेक्ष्य सर्पाणां प्रजानां हितकाम्यया। तिग्मवीर्यविषा ह्येते दन्दशूकाः महाबलाः। तेषां तीक्ष्णविषत्वाद्धि प्रजानाञ्च हिताय च। युक्तं मात्राकृतं तेषां परपीडोपसर्पिणाम्। अन्येषामपि सत्वानां नित्यं दोषपरास्तु ये। तेषां प्राणान्तिको दण्डो दैवेन विनिपात्यते। एवं सम्भाष्य देवैस्तु पूज्य कद्रूञ्च तां तदा। आहूय कश्यपं देव इदं वचनमब्रवीत्। यदेते दन्दशूकाश्च सर्पा जातास्त्वयाऽनघ। विषोल्बणा महाभोगा मात्रा शप्ताः परन्तप। तत्र मन्युस्त्वया तात न कर्त्तव्यः कथञ्चन। दृष्टं पुरातनं ह्येतद्यज्ञे सर्पविनाशनम्। इत्युक्त्वा सृष्टिकृद्देवस्तं प्रसाद्य प्रजापतिम्। प्रादाद्विषहरीं विद्यां कश्यपाय महात्मने!" कम्बलाश्वतरनागयोः सरस्वत्या गानवरप्राप्तिर्यथा "एवं स्तुता तदा देवी विष्णोर्जिह्वा सरस्वती। प्रत्युवाच महात्मानं नागमश्वतरं ततः" सरस्वत्युवाच "वरन्ते कम्बलं भ्रातः प्रयच्छाम्युरगाधिप!। तदुच्यतां प्रदास्यामि यत्ते मनसि वर्त्तते"। अश्वतर उवाच 'सहायं देहि देवि! त्वं पूर्वं कम्बलमेव मे। समस्तस्वरसम्बद्धमुभयोः संप्रयच्छ च' सरस्वत्युवाच "सप्तस्वरा ग्रामरागाः सप्त पन्नगसत्तम। गीतकानि च सप्तैव तावत्यश्चापि मूर्च्छनाः। तानाश्चैकोनपञ्चाशत्तथा ग्रामत्रयञ्च यत्। एतत् सर्वं भवान् गाता कम्बलश्चैव ते सखा। ज्ञास्यते मत्प्रसादेन भुजङ्गेन्द्र! परन्तथा। चतुर्विधं ददे तालं त्रिःप्रकारं लयत्रयम्। यतित्रयं तथातोद्यं मया दत्तं चतुर्विधम्। एतद्भवान् मत्प्रसादात् पन्नगेन्द्रापरञ्च यत्। अस्यान्तर्गतमापन्नं स्वरव्यञ्जनयोश्च यत्। तदशेषं मया दत्तं भवतः कम्बलस्य च। यथा नान्यस्य भूर्लोके पाताले वापि गन्नग!। प्रणेतारौ भवन्तौ च सर्वस्यास्य भविष्यतः। पाताले देवलोके च भूर्लोके चैव पन्नगौ। इत्युक्त्वा सा तदा देवी सर्वजिह्वा सरस्वती। जगामादर्शनं सद्यो नागस्य कमलेक्षणा" मार्कण्डेयपुराणम्। "नागैरिवालूनशटं मृगेन्द्रम्" किरा० "अधिनागं प्रजविनोविकशत्पिच्छचारवः" "नागं पुनर्मृदुसलीलनिमीलिताक्षम्" माघः। १६अश्लेषानक्षत्रे

नागकन्द पु० हस्तिकन्दे राजनि०। [त्रिका०।

नागकन्यका स्त्री ६त०। सर्पजातिस्त्रियां भोगिन्यां

नागकर्ण पु० नागस्य गजस्य कर्णः तदाकारः पत्रेऽस्य। १एरण्डे राजनि० ६त०। २हस्तिकर्णे च। [भावप्र०।

नागकिञ्जल्क पु० नागस्येव किञ्जल्कोऽस्य। नागकेसरे

नागकुमारिका स्त्री नागस्य कुमारीव कन्। १गुडूच्यां २मञ्जिष्ठायां च राजनि०।

नागकेसर पु० नागस्येव केशरोऽस्य। स्वनामख्याते पुष्पप्रधाने वृक्षभेदे अमरः (नागेश्वरचाँपा) भावप्र० तन्नामगुणा उक्ता यथा "नागपुष्पः स्मृतो नागः केसरो नागकेसरः। चाम्पेयो नागकिञ्जल्कः कथितः काञ्चना-